

PRILOZI

Mario Tomljanović - Franko Gržičić

TRI PUTA DUHOVNOG RAZVOJA PREMA SV. IVANU OD KRIŽA

Dr. sc. Mario Tomljanović

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Teologija u Rijeci - Područni studij

Franko Gržičić

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Teologija u Rijeci - područni studij

UDK:[248.151/.153:248.2"73"][#37.046][248.13 +248.211/.212][241.513:231]
[242/245] ["7124/7128"IVAN OD KRIŽA]"07/15"(091)[248.23]([089.5])[0.000.232.36]

Pregledni članak

Primljeno: 8. srpnja 2021.

Prema Ivanu od Križa jedini i istinit čovjekov cilj jest sjedinjenje s Bogom u ljubavi, a ljubav je srž Ivanova naučavanja jer samo je ljubav smisao svega postojanja. Čovjekova duša preobražena u ljubav, po ljubavi sjedinjena s njime postaje jedno s Bogom; ne po biti već po sudioništvu. Kako bi duša mogla doći do tog sjedinjenja, mora proći kroz tamnu noć u kojoj je osjetilni dio sa svim svojim težnjama, strastima, požudama i navezanostima pročišćen. Naime osjetilne i duhovne moći ne poništavaju se nego samo pročišćuju i oplemenjuju. Stoga Ivan utemeljuje svoj mistični nauk na Kristovoj riječi iz evanđelja: "Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom" (Mt 16,24). Čovjek je pozvan uzeti svoj križ i krenuti putem odricanja i patnje, proći tako kroz noć osjeta i noć duha. Cilj je potpuno se isprazniti od svega što Bog nije i tako dostići savršenu poniznost i ljubav koje su potrebne za ovo sjedinjenje.

Ključne riječi: *Ivan od Križa, sjedinjenje, ljubav, križ, tamna noć, preobrazba, čovjek, patnja.*

* * *

Uvod

Život sv. Ivana nije bio „let po mističnim oblacima“. Naprotiv, bio je vrlo težak i praktičan i njegovi spisi dolaze iz vlastitog iskustva. Može ga se shvatiti i pravilno razumjeti samo u svjetlu i stvarnosti dubina Božje ljubavi. To nije govor o apstraktnoj, osjetnoj ljubavi nego onoj nesebičnoj ljubavi koja se očituje u strašnoj mucu i križu Isusa Krista. Upravo će na takvu ljubav Ivan ukazivati u

svojim spisima kao na jedini i pravi čovjekov cilj, a to je sjedinjenje s Ljubavi koja je Bog. Stoga će u prvom dijelu članka biti riječ o Ivanovoj mistici, apofatičnoj teologiji te o iskustvu odsutnosti Boga koja se provlači cjelokupnom mističnom teologijom sv. Ivana. U drugom dijelu bit će prikazan njegov duhovni razvoj. Sv. Ivan slijedi mističnu tradiciju tri puta duhovnog života koju je prvi put spomenuo Pseudodionizije Areopagit, a dijeli se na tri stupnja ili puta: put pročišćenja, put prosvjetljenja i put sjedinjenja.

1. Uvod u misao sv. Ivana od Križa

Ivan od Križa nije dao sustavan prikaz mistike. Nije pisao nekom teoretskom namjerom, iako je bio teoretičar pa se ponekad dao odvući dalje od onoga što je na početku namjeravao pisati. Naime njegova je namjera bila biti vođom duša zbog toga što je bio duhovnik i ispovjednik mnogim sestrama, redovnicima i laicima. Djela sv. Ivana nisu namijenjena svakome. Sigurno time nije želio isključiti nikoga, ali je znao da svoje spise piše za samo određeni krug ljudi. Piše onima koji već imaju donekle neko iskustvo unutarnjeg života. U prvom redu misli se na karmelićane i karmelićanke, čije je zvanje upravo unutarnja molitva. Ali on zna da milost Božja nije vezana za odijelo reda i samostanske zidine. On dakle piše za kontemplativne duše i hoće ih uzeti za ruku kao učitelj na sasvim određenoj točki njihova puta, na raskrižju gdje većina ostaje bespomoćna i ne zna kojim putem ići. Predmet tematike djela sv. Ivana jest čovjek. Čovjek koji je u grču svojih najviših i najuzvišenijih težnji, u napetosti i čežnji za usponom, slobodom, napretkom, za sjedinjenjem s Bogom. Drugim riječima, tema je njegovih djela Bog koji svojom puninom ispunjava čovjekov život i preobražava ga. Čovjek je onaj koji traži, a Bog je onaj koji vodi, Bog je zaručnik. U središtu su dva subjekta, Bog i čovjek. Obojica su glavni pokretači, ali i glavni protagonisti svega što se zbiva, a cilj svega i potpuni uspjeh treba biti sjedinjenje s Bogom. Ova kratka i jasna misao ističe tri glavna početla čitavog sustava sv. Ivana: Bog, čovjek i sjedinjenje. Treba istaknuti da se sjedinjenje ostvaruje u Kristu vjerom, ufanjem i ljubavlju. Možemo se pitati: „Kakvo je to raskrižje? Koji je to put o kojem piše sv. Ivan? Taj put vodi kroz neprobojnu tamu. Tko je toliko hrabar da krene njime?“ To je put meditacije i kontemplacije. Do sada su se, možda prema vrhunskoj Ignacijevoj metodi, u satima meditacije vježbale duhovne moći, osjeti, mašta, pamćenje, razum i volja. No oni koji krenuli putem tamne noći, osjećaju da je svaki napor uzaludan. Duhovne vježbe, koje su inače izvor radosti, postaju mukom, nepodnošljivo pustima i neplodnima. Čovjek nema ni sklonosti baviti se svjetovnim stvarima. Duša bi radije mirovala, bila nepomična, jer joj se čini da je sve ostalo gubitak

vremena.¹ Tako nekako izgleda u duši kada je Bog hoće uvesti u tamnu noć. Na mnogim se mjestima govori o važnosti Križa, stoga bi bilo opravdano naše shvaćanje da njegov život i njegov nauk stavimo pod pojam znanosti Križa.²

1.1. Mistika i apofatična teologija

Kod sv. Ivana možemo govoriti o određenoj apofatičnoj teologiji (od grčkoga apofatike, negativna). Kao kod rijetko kojeg drugog teologa kod sv. Ivana nailazimo na iskustva ništenja svjetovnih stvari pred Bogom. On nas uvodi do jednog, recimo radikalizma, španj. *todo – nada*, tj. sve ono u svijetu, pa bilo ono i najuzvišenije kao što je ljepota, milina, ljupkost, mudrost, moć, sloboda, užitci, bogatstvo, što nije Bog, jest ništa. Svetac govori da Bog ništi stvorenje u njegovoj stvorenosti: „Kako sva stvorenja, kad se usporede s Bogom jesu ništa; a isto tako duša koja se uzda u njih pred Bogom je ništa i manje od ništa, jer – kako smo rekli – ljubav izjednačuje i čini sličnim, pače i podređuje predmetu ljubavi, ta se duša nikako ne može sjediniti s neizmjenjnim Božjim bićem, jer se ono što nije ne može ujediniti s ovim što jest.”³ On ukazuje na besmislenost zadržavanja čovjeka na stvorenome jer je ono samo po sebi ništa. „Da dođeš do uživanja svega, ne naslađuj se u onom što je ništa; da dođeš do posjedovanja svega, ne traži da posjeduješ nešto u ničemu; da budeš sve, ne traži da budeš nešto u ničemu; da dođeš do znanja svega, ne traži da znaš nešto o ničem.”⁴ Vidimo da je Ivanova mistika ništenja svega stvorenoga pred Bogom daleko radikalnija od one ostalih teologa. To se ništenje svijeta pred Bogom kod Ivana od Križa očituje u ništenju temeljnih čovjekovih moći koje on, slijedeći klasičnu teološku podjelu, dijeli na razum, pamćenje i volju. „Slutnja Boga, koju može postići naravni razum, ne zanima Ivana, on želi Boga kakav je on u sebi, a taj Bog može se spoznati samo Bogom.”⁵ Ivan ne govori, kao u skolastici, o mirnoj sintezi čovjeka i Boga, razuma i vjere, svijeta i Crkve, već govori o radikalnoj različitosti između Boga i čovjeka pri čemu je čovjek nedostatno biće u svojoj naravnoj spoznaji Boga. Za Ivana, razum ne može primiti jasnu spoznaju Boga, stoga je potrebno da čovjek uđe u tamnu noć vjere, liši se i oslobodi svega ono-

1 Preobrazba čovjeka putem kriza i noći čini se kao pesimističan pogled na čovjeka. Ali ne bismo bili vjerni mislima sv. Ivana od Križa kad bismo tvrdili da *doctor mysticus* širi i tumači nauk prema kojemu bi čovjek bio nakazno stvoren. Nikako. Za sv. Ivana čovjek nije ni nakaza ni rugoba nego još nije potpun čovjek. Bog je čovjeku ostavio velik prostor da se ostvari. To je nemoguće, tvrdi sv. Ivan, bez teške borbe noći, jer nutarnji sklad svoga bića čovjek postiže teško i postupno. Usp. IVAN OD KRIŽA, *Usp. na goru Karmel*, Symposium, Split, 2004., 11.

2 Usp. Edith STEIN, *Znanost križa*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1983., 28.

3 IVAN OD KRIŽA, *Usp. na goru Karmel*, 41.

4 *Isto*, 77.

5 Hans Urs von BALTHASAR, *Herrlichkeit II*, JV, Freiburg, 1984., 467-468.

ga (...) što on sam ne može jasno shvatiti...⁷⁶ Prema sv. Ivanu najveća različitost između Boga i čovjeka očituje se u pamćenju i volji jer pamćenje sadrži oblike koji nisu Bog te ih se zato treba osloboditi. „Pamćenje ne može, a da se ne poništi s obzirom na sve oblike, ako hoće da se sjedini s Bogom; jer to se ne može dogoditi, ako se ne odvoji od svih oblika koji nisu Bog, jer on ne pada pod nikakav poseban oblik ili spoznaju.”⁷⁷ Ovo se također odnosi i na volju. Volja nije lišena egoizma jer sve podređuje svom vlastitom užitku, zaboravljajući ljubav prema Bogu. „Snaga duše leži u njezinim moćima, u strastima i čežnjama, a svim tim stvarima upravlja volja. Stoga, kada snaga duše sve snage, strasti i čežnje upravi prema Bogu, a udalji ih od onoga što nije Bog, onda ona čuva za njega snagu duše te ga tako ljubi svim silama. Zato da bi duša mogla stići tome cilju, govorit ćemo o potrebi da se volja očisti od svih svojih neurednih sklonosti iz kojih se rađaju neuredne požude, osjećaji i djela, te slijedi činjenica da ne čuva sve svoje snage za Boga.”⁷⁸ Tako i pamćenje i volja moraju proći kroz tamu kršćanske nade i ljubavi u kojoj se napušta samoga sebe te susreće Boga.

1.2. Odsutnost Boga

Iskustvo odsutnosti Boga provlači se cjelokupnom mističnom teologijom sv. Ivana. Konkretno sv. Ivan govori o iskustvu pakla kojim duša prolazi na putu pročišćenja. „U tom stanju, uostalom, ‘najmučnije’ je to što joj se čini tako očito da ju je Bog odbacio i da ju je ostavio u tami zbog toga što je odgurava; i sigurno nema za nju teže muke od pomisli da ju je Bog napustio! (...) I zaista, kad pritišće motrenje koje čisti, duša veoma živo osjeća sjenu smrti te muku i bol pakla, Podzemlja, što se sastoji u tome da se ona osjeća bez Boga, kažnjena i odbačena bez Njega.”⁷⁹ Zato je potrebno proći kroz tamnu noć. Potrebno je zašutjeti o Bogu kako bi Bog mogao progovoriti. Prema Hansu Ursu von Balthasaru mistika uključuje dvije temeljne dimenzije: negativnu i pozitivnu. Stoga s njime možemo reći da je sav rad negativne mistike kod Ivana vođen pozitivnošću. „Djelo je razgradnje, kritike svijeta, dakle snagom transcendencije koja ga nosi, sasvim pozitivno djelo odabrane ljubavi, odnosno ljubavi koja odgovara na ‘odabiruću ljubav’ (koja time sve drugo isključuje).”⁸⁰ Pozitivna strana Ivanove mistike jest ta što se ona odnosi na dodir Božje ljubavi. „Ova razgorjelost ljubavi gdje su ujedinjene dvije moći, razum i volja, za dušu je izvor velikog

6 IVAN OD KRIŽA, *Uspomina na goru Karmel*, 112.

7 *Isto*, 229.

8 *Isto*, 260.

9 IVAN OD KRIŽA, *Tamna noć*, Symposium, Split, 2004., 86.

10 Usp. Hans Urs von BALTHASAR, *Herrlichkeit II*, 489-490.

bogatstva i ugodnosti: to je stanoviti dodir s božanstvom i počelo onog savršenog sjedinjenja u ljubavi što ga duša očekuje.”¹¹ Krajnji cilj Ivanove mistike nije napuštanje svijeta već promatranje svijeta Božjim očima. „Ovo je velik užitak toga buđenja, poznavati naime stvorove po Bogu, a ne Boga po stvorovima, to jest poznavati učinke po njihovu uzroku, a ne uzrok po učincima.”¹² Nakon što čovjek spozna, on je ništa naspram Boga, dolazi do spoznaje da je Bog sve. Krajnje sjedinjenje Boga i čovjeka ne završava stapanjem ljudskog i božanskog jer time bi ljubav bila ugrožena. Stoga se mistika sjedinjenja odvija unutar relacije „ja” i „ti”. „Tako će, kada se međusobno budemo gledali, svaki u drugome vidjeti svoju ljepotu, premda je u obima samo tvoja u koju sam ja uvučena. Stoga ću ja vidjeti tebe, a ti mene u tvojoj ljepoti u kojoj ću ja vidjeti sebe u tebi, a ti ćeš sebe vidjeti u meni. Tako će se činiti da sam ja ti, a ti da si ja u tvojoj ljepoti, i moja ljepota da je tvoja, a tvoja da je moja; te ću ja biti ti u tvojoj ljepoti, a ti ćeš u njoj biti ja...”¹³

2. Tri puta duhovnog života

„Sv. Ivan od Križa slijedi tradicionalnu podjelu duhovnog razvoja Pseudo-dionizija Areopagite koji je bio pod utjecajem neoplatonizma: put pročišćenja, put prosvjetljenja te put sjedinjenja.”¹⁴ Ili prema terminologiji koju je koristio sv. Toma Akvinski: „početnici, napredni, savršeni”.¹⁵ Prvi put o kojem sv. Ivan govori jest „put čišćenja“, koji je svojstven početnicima. Na ovom putu čovjek prolazi čišćenje osjetila, strasti, intelekta i volje pomoću pokore, meditacije, molitve i sl. Isto tako ovdje se događa pasivno čišćenje osjetila prema kojem duša prožeta kontemplacijom ulazi na put prosvjetljenja. Drugi put, „put prosvjetljenja“, svojstven je naprednima, koji su na pragu mističnog života. Ovdje je djelovanje Duha Svetoga intenzivnije jer duša postaje poučljivija i više se okoristi nadahnućima i unutarnjim prosvjetljenjima. I ovdje se događa pasivno čišćenje osjetila uz popratne kušnje. Treći je put „put sjedinjenja“, svojstven savršenicima.¹⁶ Radi se o intimnom sjedinjenju duše sa svojim Stvoriteljem. Postupno se prima ulivena kontemplacija kao u potpunosti nezasluzen dar. „Riječ je o posve različitom iskustvu u kojemu su čini razuma i volje pojednostavljeni

11 IVAN OD KRIŽA, *Tamna noć*, 117.

12 Kieran KAVANAUGH – Otilio RODRIGUEZ, *The Collected Works of Saint John of the Cross*, ICS PUBLICATIONS, 710.

13 IVAN OD KRIŽA, *Duhovni spjev*, Symposion, Split, 1977., 230.

14 Ante KUSTIĆ, Profil kršćanske mistike-opći pregled, u: *Crkva u svijetu*, 22 (1987.), 1, 33.

15 Mladen PARLOV, *Izabrane teme iz teologije duhovnosti*, CuS, Split, 2009., 41.

16 Usp. Steven PAYNE, *John of the Cross and the Cognitive Value of Mysticism*, Kluwer Academic Publishers, NY, 1990., 55-60.

pod djelovanjem posebne milosti koja nas obuzima te zahvaljujući kojoj prima-
mo svjetlost i nagnuća što ih stvara u nama, no uvijek s našim pristankom.¹⁷
Možda je ovo misterij o kojem govori sv. Pavao kad kaže: „Što oko ne vidje, i
uho ne ču, i u srce čovječje ne uđe, to pripravi Bog onima koji ga ljube” (1 Kor
2,9).

2.1. Put pročišćenja

Ovdje ćemo govoriti o prvoj fazi duhovnog razvoja svakog početnika, a to
je postupno čišćenje u aktivnoj tamnoj noći koja se sastoji u tome da duša ula-
že vlastite snage i napore kako bi pošla čvrstim putem kreposti. Ivan od Križa
govori kako je potrebno sa sebe skinuti starog čovjeka te odstraniti sve otrove
požuda koje uništavaju ljubav. On utemeljuje svoj mistični nauk na Kristovoj
riječi iz evanđelja: „Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka
uzme svoj križ i neka ide za mnom” (Mt 16,24).

Prema sv. Ivanu od Križa uzrok zbog kojeg je potrebno da čovjek prođe kroz
tamnu noć mrtvljenja požuda i odricanja užitka od svih stvari leži u tome što su
sve sklonosti koje ima prema stvorenjima i pred Bogom samo jedna sušta tama
te čovjekova duša njome obavijena nema sposobnosti biti osvjetljena Božjim
svjetlom prije negoli je otjera od sebe. Prema riječima apostola Ivana svjetlo ne
može stajati s tamom: „i tama ga ne obuže” (Iv 1,5). Važno je napomenuti da
iza riječi sv. Ivana od Križa o noći i tami u njegovim raspravama stoji veliko
obilje onoga što ta riječ predstavlja za njega kao pjesnika i čovjeka.¹⁸ „Tama“
ili „noć“ izrazi su mistična gledanja na svijet sv. Ivana. To što je zastupljen
simbol noći znači da je u spisima sv. Ivana vodeću riječ imao pjesnik¹⁹ i mistik,
a ne teolog, iako je teolog svjesno nadzirao misli i izraze.²⁰ Nadalje, prema mi-
stičnom naučitelju, što je jača sklonost i privrženost duše prema stvorenju, to
je više izjednačava i čini sličnom stvorenju jer oni koji se ljube²¹ slični su. Sv.
Ivan od Križa snažno inzistira na potrebi mrtvljenja osjetila jer duša neće moći
prijeći u visoko stanje sjedinjenja s Bogom ako prije toga ne isprazni svoje
požude od svih stvari, naravnih i nadnaravnih, koje joj to priječe. „Tko se ne
odrekne svega što posjeduje, ne može biti moj učenik” (Lk 14,33). Kako bi se

17 Benedict J. GROESCHEL, *Psihologija duhovnog razvoja*, Verbum, Split, 2009., 242.

18 Usp. Alberto QUERO, Semiotic approaches to Saint John of the Cross' poetry, u: *Filosofi(e)Semiotiche*, 2 (2015.),
2, 82-90.

19 Usp. Daniel MUÑOZ, The Spiritual Force of Unleashed Love: Echoes of Saint John of the Cross in Federico
García Lorca's Sonnets of the Dark Love, u: *Spiritus*, 18 (2018.), 2, 152-175.

20 Usp. Edith STEIN, *Znanost križa*, 30.

21 Aksiom: *Amor pares aut invenit aut facit – ljubav ili nalazi ili čini jednakim*. Sv. Ivan vjerojatno je ovu misao
preuzeo od Plotina.

bolje razumjelo zašto je potrebno da čovjek uđe u tamnu noć osjetila, sv. Ivan objašnjava nam kako požude proizvode u duši velike štete: dušu lišavaju duha Božjega te umaraju, muče, potamnjuju, kaljaju i oslabljuju dušu. Sv. Ivan koristi se slikama i simbolikom Svetoga pisma pa nadalje govori: „kao kad žedan sanja da pije, pa se, iznemogao, suha grla probudi” (Iz 29,8). Tako duša ostaje nakon zadovoljene požude i u čovjeku sve više raste požuda. Prema sv. Ivanu to treba iščupati sa svim žilama iz duše kako bi se Bogu dalo prostora. Odgovoriti na ovaj zahtjev znači prihvatiti borbu s vlastitom naravi, uzeti na sebe križ i dati se raspeti. U tom pogledu sv. Ivan navodi Gospodinove riječi: „Nijedan od vas koji se ne odrekne svega što (sa žudnjom) posjeduje, ne može biti moj učenik” (Lk 14,33). „Rast kršćanina, kao i svakog drugog istinskog vjernika, zahtijeva neprestani napor. To podrazumijeva neprestano nastojanje oko pročišćenja nakana, poboljšanja ponašanja. Riječ je zaista o uskim vratima kroz koja moramo proći. ‘Ako me ljubite, zapovijedi ćete moje čuvati’ (Iv 14,15). No, treba nam biti jasno kako je riječ o trajnoj zadaći, bolje rečeno, o procesu.”²²

Sv. Ivan govori kako je u ovom procesu važna uloga askeze. Askeza u suvremenim teološkim raspravama nije baš popularna tema. Rastući „kult zdravlja” puno je privlačniji suvremenom čovjeku te daleko nadmašuje srednjovjekovne pokorničke redove u kojima su se bičevali.²³ S jedne strane možda je to posljedica pretjerana antropološkog optimizma, koji negira svaku potrebu odricanja i žrtve, što možemo vidjeti u današnjoj „popularnoj psihologiji”.²⁴ S druge je strane asketizam koji s prevelikim pesimizmom gleda na čovjeka i njegove sklonosti. „Etimološki termin ‘askeza’ dolazi od grčke riječi *askēsis* i od glagola *askēō*, napregnuti se, vježbati se. On označava vježbu, čovjekovo nastojanje kako bi se postigao neki fizički, duhovni ili moralni razvoj.”²⁵ Drugim riječima, askeza je neophodnost čovjekove suradnje s Božjom milošću u procesu posvećenja. ”Često se događa da čitatelj odustaje od daljnjeg čitanja ovog svetca jer mu se njegov nauk čini previše zahtjevan i čovjeku nedostizhan. Neki bi ga čak i optužili za nehumanost, nihilizam i nedostatak evanđeoskog duha.²⁶ No nije ispravno čitati ovaj odlomak u „asketskom” smislu nego u teologalnom. Naime ne radi se o nečemu što valja ili ne valja činiti, niti su to norme ponašanja, nego

22 Benedict J. GROESCHEL, *Psihologija duhovnoga razvoja*, 159.

23 Usp. Manfred LÜTZ, *Užitak života. Protiv teorija dijete, manije zdravlja i kulta fitnesa. Knjiga o rizicima i nuspojavama kulta zdravlja i istinskom umijeću uživanja u vlastitom životu*, Verbum, Split, 2015., 41.

24 Usp. Kevin G. CULLIGAN, Saint John of the Cross and modern psychology, u: *Studies in Formative Spirituality*, 13 (1992.), 1, 29-48.

25 Franjo PODGORELEC, Uloga molitve i askeze za osobni i zajedničkarski život Reda bosonogih karmelićana, u: *Diacovensia*, 23 (2015.), 4, 522.

26 Usp. Agnès DESMAZIÈRES, A Social Science Perspective on The Mystical Experience of Saint John of the Cross, u: *Vingtème Siècle. Revue d'histoire*, 130 (2016.), 2, 59-75.

je u pitanju teologalna stvarnost, tj. u koga čovjek postavlja svoje pouzdanje i ljubav.²⁷ U toj je perspektivi askeza dio procesa sjedinjenja u ljubavi. Sv. Ivan od Križa u svojim djelima izričito naglašava, kad govori o udaljavanju od stvorenja, da ne govori samo o materijalnom udaljavanju. Jer, ne zaboravimo, Bog je sve stvorio dobro i želi da ljubimo stvorenja, ali ne želi da smo na njih navezani. Za sv. Ivana ta navezanost znači ljubav koja veže čovjekovo srce na način koji nije sukladan Božjoj volji. Sv. Ivan vrlo je radikaln. On ne želi da se navežemo ni na one duhovne stvari, važne i uzvišene. Ako čovjek želi doći do cilja, do onoga Svega, a to je zajedništvo s Bogom, ne može se afektivno navezati na sredstvo, pa i na same Božje darove. Valja biti zahvalan na daru, ali ga se ne smije učiniti konačnim sredstvom sjedinjenja s Darivateljem.

Ogoljenje koje preobražava i sjedinjuje dušu s Bogom ne ostvaruje se samo u osjetnom djelu čovjeka već i u „razumu“ po „vjeri“, u „pamćenju“ po „nadi“, u „volji“ po „ljubavi“. Vjera nam pokazuje Boga kao nepristupačno svjetlo, neshvatljivo i beskonačno biće do kojeg naša naravna moć ne može doprijeti. I naš razum spoznaje svoju vlastitu nemoć, ali i Božju veličinu. Ipak ne bi se smjelo zaboraviti da objava obiluje otajstvima. Isus zaista cijelim svojim životom otkriva Očevo lice jer došao je ispričovijedati Božje tajne²⁸ pa se ipak spoznaja toga lica, koju mi imamo, uvijek pokazuje nepotpunom zbog granica našega shvaćanja. „Samo nam vjera dopušta stupiti u nutrinu otajstva čijem je srodnom razumijevanju sklona.“²⁹ S obzirom na to da nada prouzrokuje prazninu u pamćenju, zaokuplja ga nečim što još ne posjeduje jer kako se tko može nadati onome što vidi ispunjeno (Rim 8,24). Naposljetku ljubav isto tako ispražnjava volju od svih stvari jer nas obvezuje ljubiti Boga iznad svega, a to se može ostvariti samo odvrćući osjećajnu privrženost od svih stvari i okrenuti je prema Bogu. Stoga sv. Ivan uvijek iznova spominje sljedeći citat: „Tako, dakle, nijedan od vas koji se ne odrekne svega što posjeduje, ne može biti moj učenik“ (Lk 14,33). Onaj koji se ne odriče voljom svih stvari koje posjeduje, ne može biti Isusov učenik. Očito je dakle da tri bogoslovne kreposti postavljaju dušu u tamu i u ogoljenje svih stvari.³⁰

Put koji vodi na visoko brdo savršenstva sv. Ivan od Križa naziva „uskim putem“, stoga je vrijedno spomenuti citat iz Matejeva evanđelja: „O kako su uska vrata i tijesan put koji vodi u Život i malo ih je koji ga nalaze!“ (Mt 7,14).

27 Franjo PODGORELEC, Uloga molitve i askeze za osobni i zajednički život Reda bosonogih karmelićana, 522.

28 Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* (18. XI. 1965.), br. 4., u: *Dokumenti, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 2008., 395.

29 IVAN PAVAO II., *Fides et ratio – Vjera i razum. Enciklika svim biskupima katoličke Crkve o odnosu vjere i razuma* (14. IX. 1998.), br. 48., u: *Dokumenti, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 2008., 22-23.

30 Usp. IVAN OD KRIŽA, *Uspom na goru Karmel*, 98-100.

Sv. Ivan kaže da je taj put veoma tijesan jer se čovjek mora suziti i lišiti želja za svim osjetnim i vremenitim, ljubeći Boga iznad svega što spada u noć osjeta o kojoj smo govorili. To je „put križa“ na koji nas Isus poziva (Mk 8,34-35). Treba se zapitati što to Isus od nas zahtijeva. Sv. Ivan tumači da tu nije riječ o nekoj jednostavnoj povučenosti, produženju molitve i nešto malo mrtvljenja nego je riječ o uništenju svake miline radi Boga, u neugodnosti i trpljenju. To je čisti duhovni križ i goli duh Kristova siromaštva, biti sklon izabrati što je neugodnije jer pravi duh traži gorčinu radije nego slatkoću.³¹ Piti kalež s Gospodinom znači umirati naravi, odnosi se na osjetnu i duhovnu stranu. Samo je tako moguće penjati se uskim putem. Taj se put ne sastoji u mnoštvu razmišljanja ili u nekim vježbama ili ugodnim osjećajima već je potrebno jedno, a to je znati se zaniijekati u unutrašnjim i izvanjskim stvarima, predajući sebe trpljenju radi Krista te će se vježbajući u tome pronaći sve ono potrebno i mnogo više. Naprotiv, sv. Ivan govori ako se ne vježbaju u tome, onda svi drugi načini nisu ništa drugo doli zadržavanje na nevažnim stvarima, a ne napredovanje, premda imali visoka razmatranja kao anđeli. Trebamo hoditi prema uzoru na Isusa Krista, a to je put križa. Sv. Ivan daje nam nekoliko Isusovih primjera: prvo, sigurno je on umro za ono što je osjetilno, na duhovan način za vrijeme svog života, a na naravan način u svojoj smrti jer u životu, kako sam reče, nije imao gdje nasloniti glavu (Mt 8,20). To je još manje imao u smrti. Drugo, sigurno je da je u času smrti bio u duši poništen svake utjehe i olakšanja te je bio prisiljen zavapiti: „Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?“ (Mt 27,46). To je bila najveća napuštenost koju je osjetio u svojem životu. Stoga što se duša više zna poništiti u osjetilnom i duhovnom dijelu bića, to će se više sjediniti s Bogom i činiti veća djela. Kada dođe do toga da se pretvori u ništa, dogodit će se duhovno sjedinjenje između duše i Boga, što je najveći stupanj koji može postići u ovom životu. Zaključno, sjedinjenje s Bogom ne sastoji se u duhovnim okrepanjima, užicima i osjećajima nego u osjetilnoj i duhovnoj smrti na križu.³² Ovaj će nauk nekima biti slabo shvatljiv, no sv. Ivan posebno piše onima kojima je Bog dao milost i postavio ih u stanje motrenja.³³

2.2. Put prosvjetljenja

Ulazak na „put prosvjetljenja“ označava bitnu etapu duhovnog života. Do sada je čovjekov duhovni život bio u „aktivnoj noći“ i sastojao se u tome da

31 Usp. *Isto*, 103.

32 Usp. *Isto*, 104-107.

33 Usp. *Isto*, 107.

je čovjek ulagao svoje napore kako bi pošao čvrstim putem kreposti.³⁴ Ipak, u naporu vlastitih snaga u aktivnoj noći, u tom prijeziru i poništenju samoga sebe ne iscrpljuje se sve. Vlastitim se snagama ne može postići preobraženje.³⁵ Stoga je potreban Božji zahvat u „pasivnoj noći duha“, onaj koji ide do korijena bića, koji u temeljima uništava zlo požude i privezanosti za osjetno. „U određenom trenutku Bog preuzima izravno i očito vodstvo djelovanja, ulazi se u ozračje djelovanja darova Duha Svetoga i pod izravno djelovanje Duha. Više se ništa neće moći programirati, predvidjeti, ulazi se u ozračje trajne nepredvidivosti.“³⁶ Duh je Božji na djelu i on vodi dušu kroz strahovita poniženja, kletve i laži da se nađe degradirana, ne samo u tuđim nego i u vlastitim očima, sve samo da je oslobodi od njezine oholosti, samoljublja, da je liši i oslobodi svake navezanosti ne samo na ono što je nesavršeno već i na ono duhovno, na sve lijepo i uzvišeno, da je pročisti kao zlato u vatri, kako bi se pročistilo u njoj sve zemaljsko i ljudsko. Ovdje se duši čini kao da joj je Bog neprijatelj jer se na njoj iskaljuje sav božanski gnjev kao što ga je i Krist osjećao kad je na sebe preuzeo sve grijeha svijeta. Čovjeku ne preostaje drugo doli jednostavno baciti se u Božje naručje i prepustiti njemu svu budućnost. Valja se prepustiti Bogu posve jednostavno i djetinje. Nikad nismo kušani iznad svojih sila. Blažena Djeвица ovdje je moćna prijateljica da se može brže stići do cilja. Kada je sve pročišćeno te kada su sva osjetila istinski na svojem mjestu, ulazi se u novo svjetlo, koje ovaj svijet ne može spoznati. Tada se ni za što na svijetu ne žali što se upoznala ova noć. Sve je posve novo. Otvorenost i spremnost za poticaje Duha Svetoga u čovjeku doista mogu učiniti velike stvari.³⁷

Pasivnu noć uzrokuju dvije vrste tame ili čišćenja, kao što postoje dvije strane čovjeka, a to je osjetna i duhovna. Prva noć ili čišćenje upravljena je prema osjetilima, a druga prema duhu, gdje se duša čisti u duhu da se osposobi za sjedinjenje s Bogom u ljubavi.³⁸ Početnici vrlo često ulaze u noć osjeta, dok noć duha čeka malo njih, tj. one koji su se već uvježbali i napredovali u savršenosti. Sada dolazi vrijeme kada ih Bog u svojoj dobroti hoće uzdići na viši stupanj božanske ljubavi oslobađajući ih od nesavršene uporabe osjeta i misli. Dolazi vrijeme kada Bog potamnjuje svu svjetlost i zatvara im izvor ugodnosti i slatkoće koje su dobivali u duhovnim vježbama kad god su htjeli. Bog ih stavlja

34 Usp. Reginald GARRIGOU-LAGRANGE, *The Three Ages of the Interior Life*, CATHOLIC WAY PUBLISHING, St. Louis, 2013., 570-572.

35 Usp. Kevin G. CULLIGAN, *Toward a Contemporary Model of Spiritual Direction: A Comparative Study of Saint John of the Cross and Carl R. Rogers*, u: *Ephemerides Carmeliticae*, 31 (1980.) 1, 29-89.

36 Raymond DARRICAU – Bernard PEYROUS, *Duhovnost*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 2002., 125.

37 *Isto*, 128.

38 Usp. Reginald GARRIGOU-LAGRANGE, *The Three Ages of the Interior Life*, 596-598.

u tamu, tako da ne znaju kamo će s osjećajima mašte i razmišljanjem. Više ne znaju kako treba razmatrati jer ih u ovoj noći izdaje unutarnji osjet. Ostajući u toj tami i suhoći ne samo da ne crpe užitak i ugodnost u duhovnim stvarima već, naprotiv, u njima nalaze muku i gorčinu. Često se ovo događa, govori sv. Ivan, onim osobama koje su sabranije i povučnije jer brže ispravljaju ukuse prema svjetskim stvarima.³⁹ Budući da se monotonost često može pojaviti ne zbog tamne noći ili čišćenja osjeta već i zbog grijeha, nesavršenosti, mlakosti, zlovolje ili lošeg raspoloženja, sv. Ivan daje nam tri znaka kojima se može prepoznati ovisi li monotonost o čišćenju ili o kojem drugom spomenutom uzroku. Prvi je da čovjek, kao što ne osjeća ugodu u Božjim stvarima, ne osjeća je ni u stvorenim stvarima. Drugi je znak da čovjek osjeća tjeskobu i brigu da ne služi svome Bogu. Treći znak po kojem se može raspoznati hoda li duša putem čišćenja osjetila jest to da, što god činila od svoje strane, ona više ne može razmatrati ni razmišljati služeći se osjetnom maštom kako je navikla. „Možda obeshrabrujući dio puta prosvjetljenja jest otkriće našega vlastitog unutarnjeg nemira. Postupno napuštajući obrambene mehanizme poricanja i racionalizacije, čovjek se mora suočiti s prethodno nepoznatim, neurednim vidovima nesvjesnog. U zamjenu za novootkrivenu slobodu, prosvijetljeni se čovjek suočava s mogućnosti grijeha i izdaje Boga koje prije nije iskusio.“⁴⁰ Stoga sv. Ivan savjetuje da se duša mora zaputiti jednostavnijim putem „ljubavne pažnje“, tj. kontemplativnim putem.⁴¹ Premda će mu se činiti da gubi vrijeme i ne radi ništa, mnogo će više učiniti ako samo strpljivo ustraje u molitvi ne čineći ništa. Neka se zadovolji samo mirnim pogledom punim ljubavi na Boga.⁴²

2.3. Put sjedinjenja

Kako pratimo podjelu duhovnog razvoja čovjeka prema sv. Ivanu od Križa, upravo ulaskom u pasivnu noć duha započinje put sjedinjenja.⁴³ Vidjet ćemo prirodu pasivnog pročišćenja duha, kako se duša u njemu ponaša, njegove učinke te glavne karakteristike duhovnog doba savršenih. Sv. Ivan o svemu tome govori u drugom dijelu „Tamne noći“. Prvo obraćenje čovjeka događa se na „putu pročišćenja“ ulaskom u aktivnu noć, drugo na „putu prosvjetljenja“ kad se ulazi u pasivnu noć osjetila. Iz istog razloga „put sjedinjenja“ zahtijeva pasivno pročišćenje duha koje je poput trećeg obraćenja ili preobrazbe duše.

39 Usp. IVAN OD KRIŽA, *Tamna noć*, 38-40.

40 Benedict J. GROESCHEL, *Psihologija duhovnog razvoja*, 208.

41 Usp. Reginald GARRIGOU-LAGRANGE, *The Three Ages of the Interior Life*, 607-611.

42 Usp. IVAN OD KRIŽA, *Tamna noć*, 48.

43 Usp. Steven PAYNE, *John of the Cross and the Cognitive Value of Mysticism*, 78-82.

Može se usporediti s onim što su apostoli doživjeli kad je Isus umro na križu te su bili lišeni njegove prisutnosti na dan Uzašašća, sve dok na kraju nisu primili Duha Svetoga na dan Pedesetnice.

Kada Bog odluči dušu izvesti iz suhoće i muka prve noći, tj. noći osjeta, on je ne postavlja odmah u noć duha; sv. Ivan govori da prođe mnogo vremena, pa i dugo godina u kojima se, jer je izašla iz stanja početnika, vježba u stanju naprednih. No kada dođe to vrijeme gdje duša prelazi iz stanja početnih u stanje naprednih, ipak ima još puno nesavršenosti. Sv. Ivan govori o dvije vrste nesavršenosti koje imaju napredni: „trajne“ i „trenutne“. „Trajne“ nesavršenosti one su strasti i navike do kojih čišćenje osjeta nije moglo doprijeti te još uvijek ostaju u duhu. Razlika je između sadašnjeg i prošlog čišćenja u tome da se izvađi korijen i očisti stara mrlja nesavršenosti. U „trenutne“ nesavršenosti upadaju oni koji imaju česte doživljaje duhovnih stvari u osjetima i u duhu pa se vrlo često dogodi da primaju imaginarna i duhovna viđenja, a kako je već rečeno, na te doživljaje može utjecati vlastita mašta ili đavao. Stoga je potrebno da ih Bog očisti kako ne bi upali u zabludu, isprazna viđenja i lažna proročanstva koja ih ispunjavaju taštinom i ohološću.⁴⁴ Napredni još sude, govore i misle o Bogu kao djeca, prema riječima sv. Pavla (1 Kor 13,11), jer još nisu došli do savršenstva. Zato Gospodin želi s njih svući starog čovjeka i obući ga u novog, koji je stvoren na sliku Božju u novosti duha (Ef 4,23-24), te ogoljuje njihove moći, sklonosti, osjećaje, bilo duhovne, bilo osjetne, vanjske ili unutarnje, ostavljajući razum u tami, volju u suhoći, ispražnjava pamćenje i osjećaje duše u najvećoj muci i tjeskobi, lišava dušu svih ugodnosti koje je osjećala u duhovnim stvarima. Gospodin tako djeluje u duši putem čistog i tamnog motrenja.⁴⁵ Bog na tajnovit način vježba dušu u savršenoj ljubavi, dok duša ništa ne zna i ne razumije kakvo je to motrenje.⁴⁶ Sama mudrost Božja čisti je i rasvjetljuje te je pripravlja na sjedinjenje s Bogom u ljubavi. Sv. Ivan od Križa govori da ovo čišćenje nije samo noć nego muka i bol. I to zbog dva razloga: prvi je uzvišenost božanske mudrosti koja nadilazi dušu te je ona za nju tama. Drugi je razlog niskost i nečistoća duše te su joj one mučna i bolna tama. Tako se događa da Božja svjetlost tajanstvene mudrosti u duši, koja još nije preobražena, prouzrokuje tamu za razum. Budući da još nije očišćena te ima mnogo bijeda, duša se u tom svjetlu osjeća tako nečistom i bijednom te joj se čini da Bog ide protiv nje, a ona protiv Boga – da ju je Bog sasvim odbacio. I David je doživio sličnu muku (Ps 88,6-8).

⁴⁴ Usp. IVAN OD KRIŽA, *Tamna noć*, 71-76.

⁴⁵ Usp. *Isto*, 77-78.

⁴⁶ Usp. Evelyn TOFT, Some Contexts for the Ascetical Language of John of the Cross, u: *Mystics Quarterly*, 17. (1991.) 1, 29.

Zbog ove tamne noći sve moći višeg dijela duše stavljene su u tamu. Tako se više duša ne može dati ni jednoj drugoj stvari osim Bogu kako bi stigla k njemu. Oslobađa se svih formi, figura, zamisli koje su trajna zapreka trajnom sjedinjenju s Bogom. Potrebno je objasniti što sv. Ivan od Križa misli pod „sjedinjenjem“ duše s Bogom. Naime ne misli se na ono sjedinjenje s Božjom biti već na sjedinjenje i preobraženje duše u Boga pa ovo naziva sjedinjenjem po sličnosti. Ovo je sjedinjenje nadnaravno, a nastupa kad su božanska i ljudska volja posve suobličene, tako da se ne protive. Važno je razumjeti što sv. Ivan želi reći – ako duša posve odstrani od sebe ono što je protivno Božjoj volji, ostat će trajno sjedinjena s Bogom ljubavlju. Pod tim se ne misli samo na ono što se protivi činom nego i kao navikom. Božansko svjetlo već boravi u duši na naravan način. Tek kad se duša riješi svega onoga što nije Bog, a to znači ljubiti, može biti rasvijetljena i sjedinjena s Bogom. Sv. Ivan govori kako sjedinjenje ide tako daleko da su Božje stvari i duša u jednoj participirajućoj preobrazbi, da duša nalikuje više na Boga negoli na dušu. Ona je po participaciji Bog, ali unatoč preobražaju zadržava svoju bit koja je potpuno različita od Božje biti.⁴⁷

Poželjno je nešto reći o simbolici „zaručnice“ i „mističnog vjenčanja“ koje sv. Ivan rado koristi u svome „Duhovnom spjevu“. Kao i u *Pjesmi nad pjesmama* u ovom se djelu spominju mnoge scene koje su slikovito prikazane i nalik su snovima.⁴⁸ Kada sv. Ivan govori o mističnoj ženidbi i o takvom povezivanju objiju naravi i komunikaciji božanske naravi ljudskoj, da se duša koja dođe do sjedinjenja pričinja „Bogom“, onda to čovjeka podsjeća na odnos dviju naravi Kristovih u hipostatskom sjedinjenju.⁴⁹ Bitna je razlika, svakako, da su u Isusu Kristu obje naravi u jednoj osobi jedno, dok se u mističnoj ženidbi dvije osobe povezuju zadržavajući svoju dvojnost. No uzajamnim predanjem osoba možemo vidjeti sjedinjenje koje je blizu hipostatskom. Potpunim podlaganjem vlastite volje božanskoj volji daje se Gospodinu mogućnost da se tim ljudima koristi kao vlastitim udovima svoga tijela. Stoga oni više ne žive nego Krist živi u njima, više ne trpe svoju muku već Kristovu muku. Karol Wojtyła govori kako ta ljubav ima transformirajuću moć. Ta moć postiže ne samo da volja postane sasvim podložna već da je cijela duša nalik na božansku u transformirajućem sjedinjenju ljubavi.⁵⁰ Zato se raduju milosnom životu što im ga Gospodin zapa-

47 Usp. IVAN OD KRIŽA, *Uspom na goru Karmel*, 93-98.

48 Usp. Bernard MCGINN, *The Biblical Mysticism of John of the Cross*, u: *Medieval Mystical Theology*, 27 (2018.) 2, 113.

49 HIPOSTATSKA UNIJA (doslovno otprilike: sjedinjenje i trajno jedinstvo u jednoj hipostazi = osobi), onaj teološki stručni izraz kojim izričemo da je u Isusu Kristu sjedinjenjem i trajnim jedinstvom jedne ljudske naravi s božanskom osobom (= hipostazom) Logosa postala jedna ljudska stvarnost; Prema: Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, FBĐ, Đakovo, 1992., 182.

50 Usp. Karol WOJTYŁA, *Faith According to Saint John of the Cross*, Wipf & Stock, Eugene, 2009., 212-213.

ljuje.⁵¹ Duša koja je stigla do mističnog vjenčanja nalazi se na najvišem stupnju. U tom stanju duša je slična Adamu u rajskome vrtu, tj. u stanju nevinosti, kada nije znao ni za kakvo zlo.⁵² U tom bračnom sjedinjenju Bog daje duši ljubav koja se ne može usporediti ni s majčinskom. On joj objavljuje uzvišene tajne i znanje mistične teologije. Bog dušu ljubi skoro na isti način kako ljubi sebe.⁵³ Duše ovdje posjeduju ista dobra koja Bog posjeduje po naravi te su uistinu bogovi sudjelovanjem, slični Bogu. O ovome govori sv. Petar:

„Punina vam milosti i mira po spoznaji
Boga i Isusa, Gospodina našega!
Doista, po spoznaji njega, koji nas pozva
slavom svojom i krepošću, božanska nas
je snaga njegova obdarila svime za život
i pobožnost. Time smo obdareni dragocjenim,
najvećim obećanjima da po njima postanete
zajedničari božanske naravi umakavši
pokvarenosti koja je u svijetu zbog požude” (2 Pt 1,2-4).

Ove riječi sv. Petra jasno daju razumjeti da će duša biti u zajedništvu sa samim Bogom tako da će djelovati u njemu i s njime djelo Presvetog Trojstva.⁵⁴ Premda se savršeno dovršava u drugom životu, ipak kada se u ovome životu dođe do savršena stanja, koliko je moguće, postiže se neki predokus svega toga jer to je riječima nemoguće izraziti.⁵⁵ Ipak, duša u stanju mističnog vjenčanja nije sasvim bez spoznaje tog neizmjernog i neizrecivog. Preobrazba joj je dala Duha ljubavi, „disanje“ Duha Svetoga, koga Otac i Sin zajednički dišu. Preobrazba ne bi bila istinska i potpuna da se duša nije preobrazila u tri osobe Presvetog Trojstva. I to je disanje za dušu uzvišen, delikatan i dubok užitak koji ljudski jezik ne može izreći niti ga ljudski razum može dokučiti. Dalje od ovog „božanskog disanja“ sv. Ivan ne želi govoriti jer tim je disanjem Duh Sveti ispunio dušu svim dobrima i slavom, čime ju je osvojio za sebe u Božjim dubinama iznad svega što se može izreći i osjetiti. Ako sv. Ivan pred neizrecivim želi šutjeti, kako da se mi usudimo dalje govoriti? Mogli bismo mu samo

51 Usp. IVAN OD KRIŽA, *Duhovni spjev*, 164-170.

52 Usp. *Isto*, 171-181.

53 Usp. *Isto*, 210-214.

54 Usp. Judy B. MCINNIS, Eucharistie and Conjugal Symbolism in The Spiritual Cantic of Saint John of the Cross, u: *Renascence*, 36 (1984.) 3, 118-138.

55 Usp. IVAN OD KRIŽA, *Duhovni spjev*, 247-255.

zahvaliti što nam je omogućio baciti pogled na čudesan krajolik, u zemaljski raj na pragu nebeskog raja.

Zaključak

Ivan od Križa uspio je ugraditi mistiku u svoj znanstveno-duhovni sustav, isto tako i filozofiju, psihologiju i dogmatiku. Njegova nam djela otkrivaju koliko je on dubok teolog, filozof i psiholog, koji analizira najsuptilnije stvarnosti duše te kao pjesnik zadivljuje ljepotom alegorijskih slika i metafora. U njima obrađuje najuzvišenija stanja duhovnog života s ciljem sjedinjenja s Bogom, ne po biti već po ljubavi. Kako bi se to sjedinjenje moglo dogoditi, potrebno je čišćenje i poništenje samoga sebe kroz tamnu noć. Ta se tama odnosi na osjetne i duhovne sklonosti i moći. One se u ovoj noći potamnjuju u svom naravnom svjetlu. Analizirajući „put pročišćenja“ uvidjeli smo da se inzistira na nužnosti čišćenja i unutarnjeg mrtvljenja kako bi se čovjek preobrazio u Bogu. To se čišćenje ne sastoji u nekorištenju stvari već u tome da iz duše, kako bi bila čista i slobodna, treba ukloniti neurednu ovisnost i navezanost na stvari. Bog treba postati središte i cilj njegova života. Naporno i dugo čišćenje zahtijeva velike osobne napore, ali ne zaboravimo da je pravi protagonist Bog. Sve što čovjek može učiniti jest staviti se Bogu na raspolaganje, biti otvoren njegovu djelovanju i ne postavljati mu prepreke. Živeći kreposno čovjek se uzdiže. Vjera, nada i ljubav idu ukorak s čišćenjem i sve većim sjedinjenjem s Bogom te se duša polako preobražava u njega. Drugi put ili „put prosvjetljenja“ označava bitnu etapu duhovnog života. Do tada čovjekov je duhovni život bio u „aktivnoj noći“ i sastojao se u tome da je ulagao svoje napore kako bi pošao čvrstim putem kreposti.⁵⁶ Ipak, u naporu vlastitih snaga u aktivnoj noći, u tom prijeziru i poništenju samog sebe, ne iscrpljuje se sve, jer vlastitim snagama ne može se postići preobraženje. Stoga je potreban Božji zahvat u „pasivnoj noći duha“.⁵⁷

Napokon, kada pristigne cilju, duša uranja u tajni trinitarni život i počinje ljubiti Boga istom ljubavlju kao što on ljubi nju, jer ljubi je u Duhu Svetom. Možemo reći da je duša ušla na „put sjedinjenja“. Međutim mistični naučitelj smatra da ne postoji savršeno i potpuno jedinstvo ljubavi s Bogom ako ono nema svoj vrhunac u trinitarnom jedinstvu. Duša više ne mora ići preko stvaranja jer ona poznaje sve u Bogu. Prepravljena Božjom ljubavlju njezina je radost neizmjenjerna.

56 Usp. Reginald GARRIGOU-LAGRANGE, *The Three Ages of the Interior Life*, 570-572.

57 Usp. Kevin G. CULLIGAN, *Toward a Contemporary Model of Spiritual Direction: A Comparative Study of Saint John of the Cross and Carl R. Rogers*, 29-89.

THE THREE WAYS OF SPIRITUAL DEVELOPMENT ACCORDING TO ST. JOHN OF THE CROSS

Summary

According to John of the Cross, man's only and true goal is to be united with God in love. Love is the meaning of all existence, thus it's the core of all of John's teaching. Man's soul transformed into love, united by love through Him, becomes one with God, not in essence but in participation. But in order for the soul to reach that union, it must go through the Dark Night in which the sensory part of the soul with all its aspirations, passions, lusts and attachments is vigorously purified. Namely, the sensory and spiritual powers are not completely annulled, but only purified and ennobled. John bases his mystical teachings on Christ's word from the Gospel: "If anyone would come after me, let him deny himself and take up his cross and follow me" (Mt 16,24). Man is called to take his cross and set out on the path of renunciation and suffering, thus passing through the night of the senses and the night of the spirit. The goal is to completely empty oneself of all that is not God and thus attain the perfect humility and love needed for this union.

Keywords: John of the Cross, union, love, cross, dark night, transformation, man, suffering.